

Maticsák Sándor

A MAGYAR NYELV EREDETE

2017 ősz

Oktatási segédanyag

1. A VILÁG NYELVEI	
1.1. A világ legnagyobb nyelvei.....	2
1.2. Európa legnagyobb nyelvei.....	2
2. A VILÁG NYELVEINEK EREDET SZERINTI CSOPORTOSÍTÁSA	
2.1. Genetikai csoportosítás (családfák).....	3
2.2. Tipológiai csoportosítás.....	4
3. A NYELVEMLÉKEK KORA	
3.1. A legrégebbi indoeurópai nyelvm emlékek.....	5
3.2. A legrégebbi finnugor nyelvm emlékek.....	5
4. A MAGYAR NYELV TUDOMÁNYTALAN ROKONÍTÁSA	
4.1. A nyelvrokonsítás nyelven kívüli mozgatórugói.....	6
4.2. A magyar mint ősnyelv.....	6
4.3. Magyar–hun „rokonság”.....	6
4.4. Magyar–török „rokonság”.....	6
4.5. Magyar–japán „rokonság”.....	7
4.6. A tipológiai és a genetikai rokonság összefüggései.....	7
5. AZ URÁLI NÉPEK MA	
5.1. Az uráli népek lélekszáma.....	8
5.2. Az orosz–finnugor együttélés árnyoldalai – számokban.....	9
a) A népesség hány százalékát teszik ki a finnugor népek Oroszországon belül a saját államalakulatukban?	
b) A népesség hány százaléka él saját köztársasága/körzete határain kívül?	
c) Hány százalék tartja saját népe nyelvét anyanyelvének?.....	9
6. AZ URÁLI NYELVEK CSALÁDFÁJA	10
7. A NYELVROKONSÁG BIZONYÍTÉKAI	
7.1. Az összehasonlító indoeurópai nyelvtudomány kialakulása.....	11
7.2. Az összehasonlító finnugor nyelvtudomány kialakulása.....	11
7.3. Az alapnyelvi szókészlet.....	12
7.4. A számnevek az indoeurópai és a finnugor nyelvekben (valamint a sumérban).....	12
7.5. A zöngétlen zárhangok szabályos hangmegfelelései az ieur. nyelvek köréből.....	13
7.6. A szabályos hangmegfelelések az uráli nyelvekben	
a) Zárhangok.....	14
b) Réshangok.....	16
c) Nazálisok.....	16
d) Likvida.....	17
e) Tremuláns.....	17
8. AZ ALAPNYELV JELLEMZÉSE	
8.1. Az alapnyelvi mássalhangzórendszer.....	18
8.2. Az alapnyelvi magánhangzórendszer.....	18
8.3. Ragok és jelek az alapnyelvben	
a) Névszói esetragok és az irányhármasság.....	19
b) Birtokos személyragok.....	20
c) Számjelek.....	20
d) Igei személyragok.....	20
e) Módjelek.....	20
f) Időjelek.....	20
9. VIZSGATÉTELEK	21

1. A VILÁG NYELVEI

1.1. A világ legnagyobb nyelvei

kínai mandarin	1 051 000 000	(sino-tibeti nyelvcsalád)
arab	422 000 000	(sémi-hámi nyelvcsalád)
hindi	366 000 000	(indoeurópai nyelvcsalád)
angol	341 000 000	(indoeurópai nyelvcsalád)
spanyol	322 000 000	(indoeurópai nyelvcsalád)
bengáli	207 000 000	(indoeurópai nyelvcsalád)
portugál	176 000 000	(indoeurópai nyelvcsalád)
orosz	167 000 000	(indoeurópai nyelvcsalád)
japán	125 000 000	
német	100 000 000	(indoeurópai nyelvcsalád)
koreai	78 000 000	
francia	78 000 000	(indoeurópai nyelvcsalád)

1.2. Európa legnagyobb nyelvei (millió fő)*

1. angol	341	11. román	26	21. katalán	6,6
2. spanyol	322	12. holland	22	22. finn	5,4
3. portugál	176	13. szerb-horv.	17	23. dán	5,3
4. orosz	167	14. magyar	14	24. szlovák	5,1
5. német	100	15. görög	12	25. norvég	5,1
6. francia	78	16. cseh	12		
7. olasz	60	17. svéd	10		
8. török	50	18. belorusz	10		
9. ukrán	47	19. bolgár	8,5		
10. lengyel	44	20. albán	7,6		

* Nagyon viszonylagos adatok. A szűk értelemben vett Európa nyelvei (de beszélők szerte a világon).

2. A VILÁG NYELVEINEK EREDET SZERINTI CSOPORTOSÍTÁSA

2.1. GENETIKAI CSOPORTOSÍTÁS (CSALÁDFÁK)

Indoeurópai nyelvcsalád (* = kihalt nyelv)

- indoiráni nyelvek: *szanszkrit, hindi, urdu, bengáli, asszami, oriya, marathi, gudzsarati, bihari, pandzsabi, nepáli, szingaléz, cigány (ind nyelvek), *méd, *szogd, *avesztai, alán, oszét, újperzsa, dari, tadzsik, pastu, kurd (iráni nyelvek)
- itáliai nyelvek: oszk, umber, faliszkuszi, venét, szabin, latin
- újlatin nyelvek: olasz, francia, provanszál, spanyol, katalán, portugál, román
- kelta nyelvek: ír, skót (gael), walesi (kymro), breton
- germán nyelvek: *gót, *burgund, *vandál, svéd, dán, norvég, färöi, izlandi, holland, flamand, angol, német
- balti nyelvek: *óporosz, lett, litván
- szláv nyelvek: *ószláv, bolgár, macedón, szerb, horvát, szlovén, cseh, szlovák, lengyel, orosz, ukrán, belorusz
- örmény, görög, albán
- ókori kis-ázsiai nyelvek: luvia, líkiai, lídiai
- ókori balkáni nyelvek: illír, trák, makedon, fríg, dák
- tokhár, hettita

Altaji nyelvcsalád

a) Török(ségi) nyelvek:

- köztörök ág: oszmán-török, azeri, gagauz, türkmén (oguz nyelvek), baskír, tatár, kirgíz, kazah, karakalpak, karacsaj, *besenyő, *kun (kipcsak nyelvek), üzbec, ujgur, *csagatáj (turkesztáni nyelvek), altaji, sór, halasz, tuvai (szibériai), haladzs, jakut
- bolgár-török ág: csuvas, *volgai bolgár

b) Mongol nyelvek: halha, burját, kalmük

c) Mandzsu-tunguz nyelvek: mandzsu, nanaj, oroc; evenki, even, negidal, dzsürcsi

Paleoszibériai nyelvcsalád: csukcs, kotják, kamcsadál, eszkimó (inuit), alut, ket, jukagir, gilják

Sémi-hámi nyelvcsalád:

- sémi nyelvek: akkád (babiloni, asszír), ugariti, héber, föníciai, pun, arámi, szír, arab, etióp, tigré
- hámi nyelvek: egyiptomi (óegyiptomi, kopt), tuareg, kabil

Kaukázusi nyelvek: grúz, megrel, csán, szván; abház, cserkesz; csecsen, ingus; lak, dargi, lezg

Sino-tibeti nyelvek: kínai, tibeti, burmai, kam, thai, lao, karen, miao-jao

Dravida nyelvek: tamil, malajalam, kannada, telugu, brahui

Ausztróázsiai nyelvek: khmer, vietnami, mon; malakkai nyelvek, nikobári nyelvek, munda nyelvek

Maláj-polinéz nyelvek: tajvani, fidzsi, tonga, maori, tahiti, kiribati; új-guineai, Fülöp-szg. nyelvei

Pápua nyelvek

Ausztráliai nyelvek

Afrikai nyelvek: szuahéli, zulu, szvázi (bantu nyelvek), joruba, ibo, hausza; mande, kva, voltai; hottentotta, busman (koiszan nyelvek)

Amerikai indián nyelvek

Rokontalan nyelvek: baszk, japán, koreai; *etruszk, *sumer

(Fodor István: A világ nyelvei és nyelvcsaládjai. Budapest, 2003; A világ nyelvei. Főszerk. Fodor István). Budapest, 1999.)

2.2. TIPOLOGIAI CSOPORTOSÍTÁS

a) Izoláló nyelvek

Szórend:

vietnami *nguôi* 'ember', *làm* 'csinál', *ruông* 'föld', *tôt* 'jó' szavak különböző sorrendbe állításával, különböző értelmű mondatok hozhatók létre ('az ember megműveli a jó földet', 'az ember jól műveli a földet', 'a földművelő ember jó', 'földművelő jó ember', 'a dolgozó ember, a föld jó').

kínai *ni t'a ngo* 'te – üt – én' = 'ütsz engem' és *ngo t'a ni* 'én – üt – te' = 'ütlek'.

wâng paò mîn 'a király óvja a népet' és *mîn paò wâng* 'a nép óvja a királyt'.

Ritmikai tagolás:

vietnami *viêc* 'dolog', *tôi* 'én', *nói* 'beszél':

viêc tôi // nói 'az én dolgom beszélni' [dolog-én + beszél]

viêc // tôi nói 'a dolog, (amelyről) beszélek' [dolog + én-beszél]

A zenei hangsúly (intonáció):

– dél-kínai (kantoni): 6 tónus (egyenletes-mély, egyenletes-magas, mély-eső, magas-eső, mély-emelkedő, magas-emelkedő): *fan* 'rész', 'alszik', 'por', 'haragszik', 'oszt', 'égni'

– észak-kínai (pekingi): 4 tónus (egyenletes-magas, emelkedő-magas, ereszkedő-emelkedő, ereszkedő): *ma* (egyenletes-magas) 'anya, öregasszony', *má* (emelkedő-magas) 'len; juta', *mǎ* (ereszkedő-emelkedő) 'ló', *mà* (ereszkedő) 'átkoz'

– burmai: *ma* szó öt eltérő inton. ejtésének kombinációjával: „Segítsd a lovat; veszett kutya jön.”

b) Agglutináló nyelvek

– török: *kardeş* 'fivér': *kardeş-im* 'fivérem', *kardeş-ler-im* 'fivéreim', „*kardeş-imiz* 'fivérünk', *kardeş-ler-imiz* 'fivéreink', *kardeş-ler-imiz-den* 'fivéreinktől'

– az uráli nyelvek általános tipológiai jellemzői: agglutináció (hosszú szavak), sok eset, birtokos személyrag, névutók, nyelvtani nem hiánya

c) Flektáló nyelvek

– angol *foot* 'láb', *feet* 'lábak'

– német *sprechen* 'beszélni', *sprich* 'beszélj', *sprach* 'ő beszélt', *gesprochen* 'beszélt' (ppperf);

– arab *k-t-b* = az írással kapcsolatos szavak gyöke: *kātaba* 'ő írt vkinek', *kataba* 'ő írt', *katb* 'írni', *kātib* 'aki ír, titkár', *kitāb* 'könyv', *kutiba* 'irattatott', *kutubu* 'könyvek'

– latin *cano* 'énekelek': *cecini* 'énekeltem';

d) Poliszintetikus nyelvek

– eszkimó *qasuiisagwigsagsingitluinagnagpuq* 'valaki végleg képtelen voit pihenőhelyet találni': *qasu-iig-sag-wig-sag-si-ngit-luinag-nag-puq*: *qasu* 'fáradtnak lenni' + *iig* 'nem lenni' + *sag* 'okozni valamit' (műveltető toldalék) + *wig* helyképző elem + *si* 'találni' + *ngit* 'nem' (tagadó toldalék) + *luinag* 'teljesen' + *naq* 'valaki' + *puq* személyre utaló igei végződés (Sg3)

– amerikai indián oneida *g-nagla-sl-i-zak-s* morfémasorozat jelentése 'keresek egy falut'
g az 1. személyre utaló elem + *nagla* 'élés; élni' + *sl* főnévképző (együtt: az élés helye, a falu) + *i* igei prefixum + *zak* 'keres' + *-s* folyamatos cselekvést jelölő elem

3. A NYELVEMLÉKEK KORA

3.1. A legrégebbi indoeurópai nyelvemlékek

hettita	i.e. 1800–1200
lineáris B	i.e. 1450–1100
görög	i.e. 800 k.
latin	i.e. 500 k.
óskandináv i.sz.	160 k.
gót	i.sz. 350 k.
ír	i.sz. 500 k.
angolszász	i.sz. 660 k.
német	i.sz. 775 k.
spanyol	i.sz. 800 k.

3.2. A legrégebbi finnugor nyelvemlékek

Magyar

- ◆ A veszprémi apácák adománylevele (1002 e. /1109)
- ◆ Tihanyi Alapítólevél (1055)
- ◆ Halotti Beszéd (1192–95)
- ◆ Ómagyar Mária-siralom (1300 k.) stb. Finn

Zürjén

- ◆ Permi Szent István (eredeti nevén Sztyeapan Hrap, 1340–1396)
- ◆ Az abur írás, XIV–XVII. század

Finn

Mikael Agricola turkui püspök:

- ◆ Abc-kiria (1537–43 k.) – ábécés könyv
- ◆ Rucouskiria Bibliasta (1544) – imádságos könyv
- ◆ Se Wsi testamenti (1548) – Újtestamentum

4. A MAGYAR NYELV TUDOMÁNYTALAN ROKONÍTÁSA

4.1. A nyelvrokonítás nyelven kívüli mozgatórugói

- ◆ nyelvi egyenrangúság, sőt: nyelvi elsőbbség
- ◆ gazdasági hatalom
- ◆ politikai érdekek (pl. japán és angol, 1940-es évek)
- ◆ tudati kompenzáció
- ◆ szemben a hivatalos állásponttal
- ◆ a „halszagú rokonság” tagadása, a rokonok lenézése
- ◆ nekünk dicső múlt kell, oka: a történelem veszteségei, nagyravágyás, elődkeresés
- ◆ idegenek által ránk kényszerített elmélet: német (Budenz), szovjet
- ◆ mindezek az emigráció szellemiségében felerősödtek; gyökértelenség, kiemelkedni vágyás
- ◆ ehhez járult a rendszerváltás könyvkiadói szabadsága, a hazatelepülés
- ◆ szélsőjobboldali „divat” a II. vh. előtt is, ma is
- ◆ nagyon sok amatőr „nyelvész”

4.2. A magyar mint ősnyelv

- ◆ Horváth István: Rajzolatok a magyar nép történetéből (1825): *Ádám = átadám (az almát), Babilon = Bábolna, Karthágó = Kard-hágó, Ilion = Ilonka-vár, Herkules = harkályos, Boszporusz = vasporos, Jeruzsálem = Gerő-Sólyom, Koppenhága = Kappanhágó, Stockholm = Istókhalma*
- ◆ Markos Gyula (1916): *Élő him = Elohim, Jó java = Jahve, ata nao jó = Adonáj; kozmosz = közmű, demokrata = tömeg akarata; cornus 'szarv' < szurnok, taurus 'bika' < szurat*
- ◆ Plessa Elek (1985): A fajokat a Földre hozó Úr-ősök = Pál-Ősü Elek úr-ős: „Elek Úr-ős első térésekor a kárpáti magyar fajt hozta, úrhajója Erdélyben, Gyulafehérvár térségében ért földet”

4.3. Magyar–hun „rokonság”

- ◆ A középkorban nemzeti tudat kellett: Anonymus, gesták: hungárusok
- ◆ A legfőbb „aktuálpolitikai érdek”: igazolni kellett az adott regnum birtoklásához való történeti jogot
- ◆ **A hunok:** Belső-Ázsia sztyeppéiről származó nomád nép; elődei valószínűleg a hszjüngnuk (ellenük építették a kínai nagy falat); 5. sz-ban hatoltak be a Kárpát-medencébe > Hun Birodalom; Attila haláláig (453) itt > kivonultak a délorosz sztyeppékre, ahol később összeolvadtak más népekkel. Valószínűleg ótörök nyelvű nép; az európai hun nyelvről alig vannak nyelvemlékek, ezért nyelvi hovatartozásukat csak találgathatjuk
- ◆ Semmi nem bizonyítja a magyarral való nyelvrokoniséget!
- ◆ A *hungar(us)* népnév eredete:
ótör. *on-ogur* 'tíz nyíl' törzsszövetség > *unugor* > *ungar* >>> lat. *Ungar, Ungarus* > *Hungarus, Hungaria*

4.4. Magyar–török „rokonság”

a) Urál–altaji rokonítás

- ◆ XIX. századi nézet, később megcáfolták, de ma is felbukkan
- ◆ az altaji nyelvek egymáshoz viszonya sincs kellőképpen tisztázva (csak a törökségiakkal volt kapcsolatunk)
- ◆ A „bizonyítékok”: agglutináló nyelvek, magánhangzó-harmónia, mássalhangzó-torlódás kerülése, a nyelvtani nemek hiánya, birtokos személyragok használata, a birtoklást kifejező ige hiánya, a főnév és melléknév egyeztetésének hiánya
- ◆ Ezek egyrészt a tipológiai rokonságra utalnak, másrészt csak mondattani bizonyítékok
- ◆ Hang- és alaktani bizonyítékok nincsenek!

b) Magyar–ötörök rokonítás

- ◆ ugor–török háború: 1869-től mintegy húsz éven át tartó tudományos vita
- ◆ Budenz József és Hunfalvy Pál (finnugor) vs. Vámbéry Ármin (török)
- ◆ kiindulópont: a magyarban nagyon sok olyan szó van, amely sok törökségi nyelvben megvan
- ◆ Budenz bebizonyította, hogy ezek a szavak jövevényszavak (nem rokoni kapcsolat eredményei)
- ◆ ezek a szavak a vándorlás korában (i.sz. V-IX. sz.) kerültek nyelvünkbe

c) Magyar–török rokonítás

- ◆ teljességgel tudománytalan, szó sincs nyelvrokonságról
- ◆ alapja a tipológiai rokonság (mindkét nyelv agglutináló)
- ◆ nyelven kívüli érvek: a magyarság belső-ázsiai kapcsolatai; a ma olyannyira divatos antropológia és genetika „érvei”; zenei, néprajzi, gasztronómiai hitvilágbeli párhuzamok
- ◆ ezek a vándorlások korára vezethetők vissza, nem *nyelvrokonságon* alapuló érvek!

4.4. Magyar–sumér „rokonság”

A rokonítás alapja:

- ◆ titokzatos, dicső múltú nyelv (pszichológiai érv)
- ◆ agglutináló nyelv (nyelvtipológiai érv)
- ◆ nagyon kevesen értenek az igazi sumerológiához, nagyon kevesen tudják olvasni a sumer ékírásos szövegeket („gyakorlati” érv)
- ◆ ismert nyelvrokoni nincsenek
- ◆ ókori Mezopotámia, Tigris–Eufratesz, Bagdadtól délre
- ◆ Gilgames eposz (sumér-akkád)
- ◆ a világ legrégebbi ismert írott nyelve
- ◆ legrégebbi emlékei: i. e. 3200 körül; i. e. 2000 körül megszűnt beszélt nyelv lenni,
- ◆ fokozatosan felváltotta a semita nyelv családba tartozó akkád
- ◆ a vallás és tudomány nyelvvévé merevedett a II–I. ezred fordulóján kihalt; csak a XIX. században fedezték fel ismét
- ◆ A rokonítás leggyakoribb indokai: a magánhangzó-harmónia és az agglutináció, DE!
- ◆ magánhangzó-harmónia: kéttagú szón belül csak ugyanaz a mgh. állhat: *uru* ’közösség’, *numun* ’mag’, *itid* ’hónap’, *eger* ’hát’
- ◆ agglutináció: *é-Nin-ngirsu-k-ak-a* templom-isten-Ngirsu-Gen-Gen-Iness = ’Ngirsu isten templomában’

4.5. Magyar–japán „rokonság”

A rokonítás alapja:

- ◆ dicső múltú és jelenű nyelv (pszichológiai érv)
- ◆ agglutináló nyelv (nyelvtipológiai érv)
- ◆ viszonylag kevesen értenek hozzá („gyakorlati” érv)
- ◆ divatjelenség: genetikai kutatások (antropológia?)

4.6. A tipológiai és a genetikai rokonság összefüggései

- ◆ általában azonos GEN > azonos TIP, de fordítva nem feltétlenül így van
- ◆ egymással genealógiailag semmiféle kapcsolatban nem álló nyelvek is tartozhatnak azonos szerkezeti típusba (pl. a japán, a dravida és a finnugor = agglutináló nyelvek)
- ◆ ebből fakad a tudománytalan rokonítás több fajtája: magyar–sumér, magyar–török, magyar–japán
- ◆ a tipológiai rokonítás és a genetikai rokonság összekeverésének veszélyei!

5. AZ URÁLI NÉPEK MA

2.1. Az uráli népek lélekszáma

a) államalkotó népek		(2002)	(1989)
	magyarok	13 000 000	
	finnek	5 200 000	
	észték	1 000 000	
b) közepes nagyságrendű népek			
(volgaiak)	mordvinok	844 000	1 154 000
	cseremiszek	604 000	671 000
(permiek)	votjakok	637 000	747 000
	zürjének	418 000	497 000
c) kisebb népek			
(obi-ugorok)	osztjakok	29 000	22 500
	vogulok	11 500	8 500
(balti-finnek)	karjalaiak	93 000	131 000
	lappok	80 000	80 000
	vepszék	8 000	12 500
(szamojédok)	nyenyecék	41 000	35 000
	szölkupok	4 200	3 600
d) kihalófélben lévő népek			
(balti-finnek)	izsórok	300	800
	vótok	50	50
	lívek	20	20
(szamojédok)	nganaszanok	800	1300
	enyecék	200	200
e) már kihalt népek			
(volgaiak)	merják	†	
	muromák	†	
(szamojédok)	kamasszok	†	
	kojbálok	†	
	matorok	†	
	tajgik	†	
	karagasszok	†	

5.2. Az orosz–finnugor együttélés árnyoldalai – számokban

A) A népesség hány százalékát teszik ki a finnugor népek Oroszországon belül a saját államalakulatukban?

permják	60 %
cseremisz	43 %
mordvin	33 %
votják	31 %
zürjén	23 %
karjalai	10 %
vogul és osztják	1,5%

B) A népesség hány százaléka él saját köztársasága/körzete határain kívül?

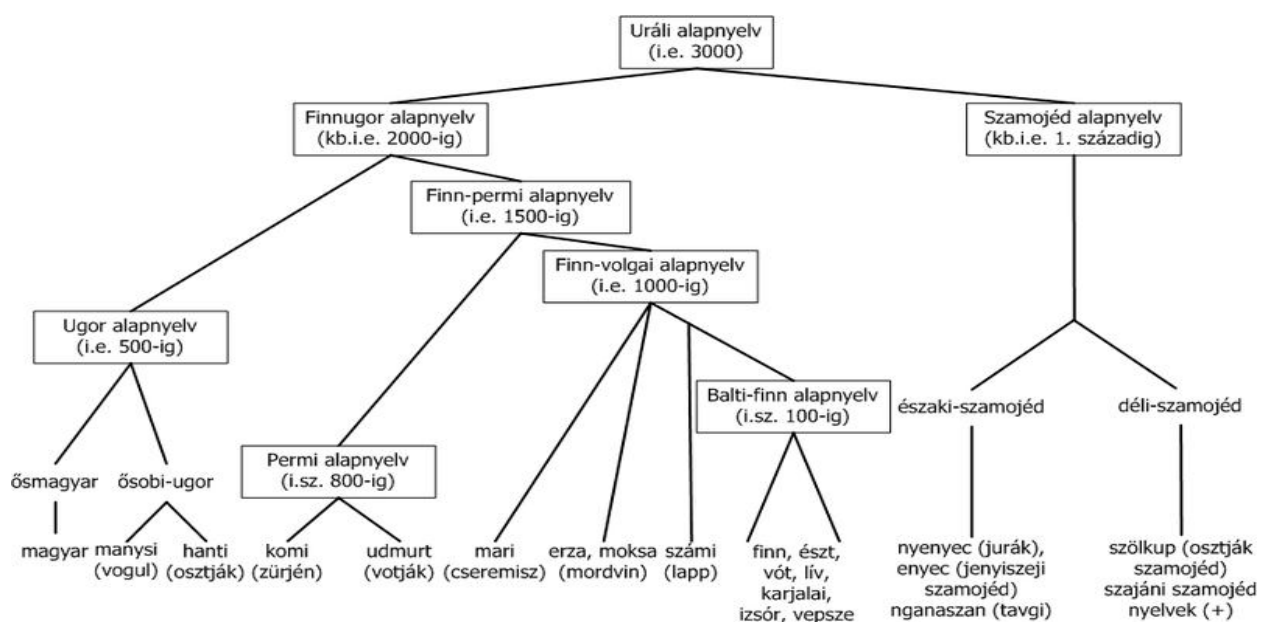
mordvin	73 %
cseremisz	52 %
osztják	47 %
karjalai	40 %
permják	37 %
votják	34 %
vogul	22 %
zürjén	15 %

C) Hány százalék tartja saját népe nyelvét anyanyelvének?

	1959	1989	2002
cseremisz	95	81	81
permják	88	70	75
zürjén	89	70	74
votják	89	70	73
mordvin	78	67	73
vepsze	46	51	70
karjalai	71	47	57
osztják	77	61	47
lapp*	70	42	40
vogul	60	37	24

* Csak az Oroszországban élőkre vonatkozik.

6. AZ URÁLI NYELVEK CSALÁDFÁJA

Kettős elnevezések:

finn ~ suomi, észt ~ viro, inkeri ~ izsór, lapp ~ számi, mordvin = erza és moksa, cseremisiz ~ mari, votják ~ udmurt, zürjén ~ komi, vogul ~ manysi, osztják ~ hanti

- ◆ *manysi* ~ *magyar* ~ osztjÉ *moš* frátéria (voguloknál: *por* és *moš*)
- ◆ *hanti* ~ vog. *hont* 'hadsereg', m. *had*, fi. *kunta* 'nemzetséghez tartozó'
- ◆ *komi* ~ *hím*
- ◆ *mari* 'ember, férfi' < óir. *máryah* 'fiatal ember'
- ◆ mordvin: ósárja *mrtá* (~ óir. *mártah* 'ember', av. *mareta*, perzsa *mard* 'férfi') > *morda* > *mirde/morda* (orosz hatásra: *mordva*). Vö. ieur. *mort-* és fi. *marraskuu*.

Magyar:

Két nevünk van (ún. külső és belső nevek): ang. *Hungary*, ném. *Ungarn*, fr. *Hongrie*, ol. *Ungheria*, svéd *Ungern*, fi. *Unkari*, le. *Węgry*, or. *Vengrija* stb.

A *magyar* népnév eredete:

magy- < ugor **mańć3* 'ember, férfi' ~ vog. *māńši* 'manysi'
er < fgr. **irkä* 'férfi, fiú' (vö. *ember*, *férj*, *némbér*) ~ cser. *erge*, fi. *yrkö* 'férfi'
mogyer, *magyer* > *magyar* és *megyer*

A *hungar(us)* népnév eredete:

ótör. *on-ogur* 'tíz nyíl' törzsszövetség > *unugor* > *ungar* >>> lat. *Ungar*, *Ungarus* > *Hungarus*, *Hungaria*. A *h-* betoldásának oka: néma *h-* a franciában; téves rokonítás a hunokkal. A szláv nyelvekben szabályos a *we-* szókezdlet (belső fejlődés eredményeként).

7. A NYELVROKONSÁG BIZONYÍTÉKAI

7.1. Az összehasonlító indoeurópai nyelvtudomány kialakulása

- *William Jones* (India, törvényszéki tisztviselő): szanszkrit, görög és latin: rokon (1786)
- *Friedrich Schlegel* (német romantikus író): legősibb ieur. nyelv a szanszkrit (1808)
- *Rasmus Rask* (1787–1832, dán): a nyelv egész felépítése a lényeg; jövevényszavak felismerése; a rokonság fő bizonyítékai a nyelvtani egyezések; névmások, számnevek összevetése; szabályos hangmegfelelések
- *Jacob Grimm* (1787–1863, jogász, nyelvész; *Deutsche Grammatik I–IV* (1819–1837)); a hangmegfelelések egy szélesebb fejlődés részjelenségei; a hangeltolódás törvénye (*Lautverschiebung*): 1. fok: szkr-gör-lat > germ, 2. fok: felnémet nyjárások
- *Franz Bopp* (1791–1867): A szanszkrit igeragozási rendszerről és annak összehasonlításáról a görögével, latinéval, perzsáéval és germánéval (1816); szógyökök vizsgálata, igeképzés azonossága
- *August Schleicher*: ieur. ősnyelv rekonstruálása; közös ős, szerinte valaha létezett ez a nyelv; szöveg: A juh és a lovak

7.2. Az összehasonlító finnugor nyelvtudomány kialakulása

- *Halogalandi Ottár*: Nagy Alfréd angol király alattvalója; IX. sz. végén Kola-fsz, mai Arhangelszk; északi lappok és bjarmák (balti finn?) nyelve hasonlít
- *Aeneas Silvius Piccolomini* (II. Pius): 1458, a magyarok a jugorok rokonai
- *Martin Vogel* (Marinus Fogelius, 1634–75): orvos, Firenze; 35 finn és magyar szó egybevetése (23 jó)
- *Philip Johann Strahlenberg* (1676–1747): *Das Nord- und Ostliche Teil von Europa und Asia*; fgr nyk rokonsága majdnem pontos; lexikai egyezések: 60 magyar, 58 finn szó
- *Johann Eberhard Fischer*: kamcsatkai expedíció, 1768: *Sibirische Geschichte*: oroszországi fgr. népek leírása; *Vocabularium Sibiricum*: 300 szó 34 néptől
- *Ludwig August Schlözer*: 1771: *Allgemeine Nordische Geschichte*: fgr népek leírása
- *P. S. Pallas* (1741–1811): német utazó, 1787–89: szótár: 51 európai, 149 ázsiai nyelv, 285-285 szó
- **Sajnovics János** (1733–1785, csillagász, jezsuita szerzetes): *Demonstratio idioma Ungarorum et Lapponum idem esse* [A magyar és lapp nyelv azonosságának bizonyítása]. 1. kiadás: Koppenhága, 1770; 2., javított kiadás: Nagyszombat, 1770. – Akkor is rokon, ha nem értik egymást; szókincs és grammatika együttes vizsgálata.
- **Gyarmathi Sámuel** (1751–1830, Bécs, orvos): *Affinitas linguae Hungaricae cum linguis Fennicae originis grammaticè demonstrata* [A magyar és a finn eredetű nyelvűek rokonsága, nyelvtanilag bizonyítva]. Göttingae, 1799; 1. rész: magyar + lapp, finn, 2. rész: észti; 3. rész: többi (vj, cs, md, zj, permják, vog, o, szam és !csuvas). – A nyelvrokonságnak fokozatai vannak; eredeti és jövszavak különbsége.

7.3. Az alapnyelvi szókészlet

- testrésznevek: *fej, fog, könyök, máj, öl, száj, szem, szív, váll, ín, epe, velő, vér,*
- embereket jelölő szavak: *anya, apa, férfi, fiú, ipa, napa, meny, nő, vő*
- emberi cselekvések: *van, lesz, él, hal, megy, halad, úszik, hall, néz, tud, nyel, nyal*
- halászat, vadászat, munka: *nyíl, nyél, ideg, ín, fon, fúr*
- étkezés: *fazék, lé, eszik, iszik*
- lakozás: *ház, fal, rak*
- természet: *ég, éj, hó (hold), jég, ősz, tél, víz, jó,*
- állatnevek: *egér, fecske, fogoly, hal, kígyó, lúd, méh, sün, varjú,*
- növények: *fa, tő, szil*
- névmások: *te, ő, mi, ti, ki, mi, ho-*
- számnevek: *kettő, három, négy, öt, hat, -van/-ven, száz*

7.4. A számnevek az indoeurópai és a finnugor nyelvekben (valamint a sumérban)

		egy	kettő	három	négy	öt	hat	hét	tíz	
INDOEURÓPAI NYELVEK	szkr.	ekas	dvau	trayah	čatvarah	panča	šat	sapta	daśa	
	ógörög	εις	δύο	τρεις	τέτταρες	πέντε	έξ	έπτά	δέκα	
	latin / újlatin	latin	ūnus	duo	tres	quattuor	quinque	sex	septem	decem
		francia	un	deux	trois	quatre	cinq	six	sept	dix
		spanyol	uno	dos	tres	cuatro	cinco	seis	siete	diez
		olasz	uno	due	tre	quattro	cinque	sei	sette	dieci
		román	un	doi	trei	patru	cinci	șase	șapte	zece
	germán	gót	ains	twai	treis	fidwor	fimf	saihs	sibun	taihun
		angol	one	two	three	four	fīve	six	seven	ten
		német	eins	zwei	drei	vier	fünf	sechs	sieben	zehn
		norvég	en	to	tre	fīre	fem	seks	sju	ti
	szláv	ószláv	единъ	дѣва	три	četъри	pjaty	šestъ	semъ	desjaty
		lengyel	jeden	dwa	trzy	cztery	pięć	sześć	siedem	dziesięć
		orosz	один	два	три	четыре	пять	шесть	семь	десять
	balti	lett	viens	divi	trīs	četri	pieci	seši	septini	desmit
litván		vienas	dvi	trys	keturi	penki	šeši	septyni	dečimt	

FINNUGOR NYELVEK	magyar	egy	két	három	négy	öt	hat	hét	tíz
	vogul	akwa	kit	χūr ^{um}	ńila	at	χōt	sāt	low
	mordvin	vejke	kavto	kolmo	ńil'e	vet'e	koto	śíšem	kemeń
	finn	yksi	kaksi	kolme	neljä	viisi	kuusi	seitsemän	kymmenen

sumér	dili	min	eš	limu	i	i-aš	i-min	u
--------------	------	-----	----	------	---	------	-------	---

7.5. A zöngétlen zárhangok szabályos hangmegfelelései az indoeurópai nyelvek köréből

Grimm-törvény:

a) ieur. zöngés zárhang > (homorgán) zöngétlen zárhang:

$b > p$: ószl. *blato* 'mocsár' ~ ang. *pool*, ném. *Pfuhl*)

$d > t$: lat. *decem* 'tíz' ~ ang. *ten*, ném. *zehn*

$g > k$: lat. *genu* 'térd' ~ ang. *knee*, ném. *Knie*

$g^h > k^h$: ieur. g^h ena 'asszony' ~ ang. *queen*, ófn. *quena*

b) ieur. zöngétlen (±hehezett) zárhangok > zöngétlen réshang:

$p > f$: lat. *pater* 'apa' ~ ang. *father*, ném. *Vater*

$ph > f$: ói. *phēna* 'hab' ~ ang. *foam*, ném. *Feim*

$t > þ$ (th): lat. *trēs* 'három' ~ ang. *three*, ném. *drei*

$k > h$: lat. *cord-* 'szív' ~ ang. *heart*, ném. *Herz*

$q^h > h^h$: lat. *quod* 'mi, mit' ~ óang. *hwæt* (> ang. *what*), ófn. *hwaz* (> ném. *was*)

ieur. *p-	*pātēr 'apa'	*ped-, pod- 'láb'	*penq ^h e 'öt'
a) megmaradt	szkr. <i>pitār</i>	<i>pāt</i>	<i>panča</i>
	gör. <i>πατήρ</i>	<i>πῶς, πους</i>	<i>πέντε</i>
	lat. <i>pater</i>	<i>pēs</i>	
	balti		<i>petš</i>
b) $p > f$	gót <i>fadar</i>	<i>fōtus</i>	<i>fimf</i>
	ném. <i>Vater</i>	<i>Fuß</i>	<i>fünf</i>
	ang. <i>father</i>	<i>foot</i>	<i>five</i>
c) $p > h$	örm <i>hair</i>	<i>het</i>	<i>hing</i>

ieur. *t-	*trejēs 'három'	*teutā 'nép, faj'
a) megmaradt	szkr. <i>trayas</i>	
	gör. <i>τρεις</i>	
	lat. <i>trēs</i>	<i>tōtus</i> 'egész'
	óír <i>trī</i>	<i>tūath</i>
	balti <i>tris</i>	<i>tauta</i>
	szláv <i>tri</i>	
b) $t > þ$ (th)	gót <i>þreis</i>	<i>þiuda</i>
	ném. <i>drei</i>	<i>deutsch</i>
	ang. <i>three</i>	óang. <i>þeod</i>

ieur. *k-	k̑mtom 'száz'	k̑yon 'kutya'	*kerd, krd 'szív'
a) megmaradt	lat. centum	<i>canis</i>	<i>cor</i> (gen. <i>cordis</i>)
	gör. <i>ἑκατον</i>	<i>κυνων</i>	<i>καρδια</i>
	óír <i>cēt</i>	<i>cū</i>	
b) $k > h$	gót <i>hund</i>	<i>hunds</i>	<i>haírtō</i>
	ném. <i>hundert</i>	<i>hund</i>	<i>herz</i>
	ang. <i>hundred</i>	<i>hunt</i>	<i>heart</i>
c) $k > s$	óíráni satəm	<i>span</i>	
	szkr. <i>śatām</i>	<i>śun-ās</i>	
	litv. <i>šimtas</i>	<i>šun</i>	<i>širdis</i>
	ószl. <i>szto</i>		<i>szrdьce</i>

Vö. továbbá: fr. *cent*, sp. *ciento*, ol. *cento*, rom. *sută*; norv. *hundre*; le. *sto*, or. *cmo*

7.6. A szabályos hangmegfelelések az uráli nyelvekben

A) ZÁRHANGOK

1. Szókezdő zöngétlen zárhangok

*p-	PU/PFU	<i>pesü</i>	<i>pala</i>	<i>pilwe</i>	<i>piŋe</i>	<i>pele-</i>	<i>püŋe</i>	<i>pojka</i>
	magyar	fészek	fal-, falat	felhő	fog	fél-	fej	fi, fiú
	vogul	pit̄i	pōl		pāŋ	pił-	pāŋ	püw
	zürjén	poz	palak	pil	piń	pol-	pon	pi
	mordvin	pize	pal	peł		peł'e	pe	pijo
	finn	pesä	pala	pilvi	pii	pelkää-	pää	poika
	nyenyec	pid'e	pāl'e-	pil'ü-			pa	pi

További magyar ~ finn példák:

fa	~ puu	< <i>puwe</i> 'Baum, Holz'	fazék	~ pata	< <i>pata</i> 'Kessel, Topf'
fagy-	~ pala-	< <i>pal'a</i> 'Frost; frieren'	fecske	~ pääsky(nen)	< <i>päcke</i> 'Schwalbe'
fagyal	~ paju	< <i>paj3</i> 'eine Salix-Art'	fogoly	~ pyy	< <i>piŋe</i> 'Haselhuhn'
fal	~ pato	< <i>paδ3</i> 'Damm'	fúr-	~ pura	< <i>pura</i> 'Bohrer; bohren'

*

*t-	PU/PFU	<i>tiŋe</i>	<i>tü</i>	<i>to</i>	<i>tälwä</i>	<i>tumte-</i>
	magyar	tő	té-	tova	tél	tud-
	vogul		t'e	ton	toal	
	zürjén	din	ta	ti	tel	ted-
	mordvin	t'e-	t'e	to-	t'eł'e	
	finn	tyvi	tämä	tuo	talvi	tunte-
	nyenyec	ti	tu-	tu-		tum-

További magyar ~ finn példák:

tart	~ tarttu-	< <i>tartt3-</i> 'klebenbleiben'	te-sz, tev-	~ teke-	< <i>teke-</i> 'tun, machen'
tavas	~ touko	< <i>towke</i> 'Frühling'	tetü	~ täi	< <i>täje</i> 'Laus'
te	~ sinä (! ti > si)	< <i>t3</i> 'du'	tör	~ terä	< <i>terä</i> 'Spitze'

*

*k-	PU/PFU	<i>ke</i>	<i>käte</i>	<i>kinä</i>	<i>kiwe</i>	<i>kere</i>
+ Vp	magyar	ki	kéz	könyök	kő	kéreg
	vogul		kät	känyäl'	küw	kēr
	zürjén	kin	ki	gir	ki	kor
	mordvin	ki	keđ'	keńef	kev	kef
	finn	ken	käsi	kyynärä	kivi	keri

*k-	PU/PFU	<i>kala</i>	<i>kota</i>	<i>kunta</i>	<i>kolme</i>	<i>kole-</i>
+ Vv	magyar	hal	ház	had	három	hal-
	vogul	χul	χot (o)	khōnt	khürem	kāl-
	zürjén	ka (vj)			kujim	kul-
	mordvin	kal	kudo	kund'a	kolmo	kulo-
	finn	kala	kota	kunta	kolme	kuole-
	nyenyec				kole	χā-

További magyar ~ finn példák:

kígyó	~ kyy	< <i>kije</i> 'Schlange'	hajnal	~ koi	< <i>koje</i> 'Tagesanbruch'
könny	~ kyynel	< <i>kiñe(-l3)</i> 'Träne'	hall-	~ kuule-	< <i>kule-</i> 'hören'
köt-	~ kytke-	< <i>kitke-</i> 'binden'	hagy-	~ katoa-	< <i>kaδ'a</i> 'lassen'

2. Szóbelseji zöngétlen zárhangok

*-p-	PU/PFU	<i>čupa</i>	<i>repo</i>	<i>šepä</i>
	magyar	sovány	ravasz, róka	
	vogul	šip		
	zürjén		ruć	ši
	mordvin	čova	řivež	šive
	finn	hupa	repo	sepä
	nyenyec			

*-t-	PU/PFU	<i>kota</i>	<i>käte</i>	<i>pata</i>	<i>šata</i>	<i>wete</i>	<i>wetä-</i>
	magyar	ház	kéz	fazék	száz	víz	vezet-
	vogul	χot (o)	kät	pöt	šät	wit	
	zürjén	ka (vj)	ki		šo	va	
	mordvin	kudo	keď	pat (cs)	šado	ved'	ved'a-
	finn	kota	käsi	pata	sata	vesi	vetä-
	nyenyec					wit	

*-k-	PU/PFU	<i>teke-</i>	<i>näke-</i>	<i>ikä</i>	<i>luke-</i>	<i>joke-</i>
	magyar	tesz-	néz-	év	olvas-	jó
	vogul	näwl-			low 'tíz'	jä
	zürjén	naal- (vj)			lid-	ju
	mordvin	t'eje-	neje-	ije	lovo-	jov
	finn	teke-	näke-	ikä	luke-	joki
	nyenyec				läχnä-	

3. Szóbelseji zöngétlen gemináta zárhangok

PU / PFU	*-pp-		*-tt-		*-kk-	
	<i>säppä</i>	<i>appe</i>	<i>witte</i>	<i>kutte</i>	<i>lökkä-</i>	<i>pakka-</i>
magyar	epe	ipa	öt	hat	lök-	fakad-
vogul	täp	apā	ät	χöt	läk-	paγ- (o)
zürjén	sep		vit	kvat		
mordvin	sepe	owə (cs)	ve'e	koto		
finn	sappi	appi	viisi	kuusi	lykkää-	pakku-

4. Szóbelseji zárhang + nazális kapcsolatok

PU / PFU	*-mp-	*-nk-		*-mt-				
	<i>kumpa</i>	<i>tunke-</i>	<i>puŋka</i>	<i>amta-</i>	<i>tumte-</i>	<i>kunta</i>	<i>lunta</i>	<i>omte</i>
magyar	hab	dug-	bog	ad-	tud-	had	lúd	odú
vogul	χump (o)	tokr-	poχlip			khōnt	lōnt	ōntär
zürjén	gib		bugil	ud-	ted-			udur (vj)
mordvin	komba	tongo-	pokol'	ando-		kund'a	lädä	undo
finn	kumpu	tunke-	punka	anta-	tunte-	kunta	lintu	onsi
nyenyec	χämpa				tum-			

B) RÉSHANGOK

<i>*j-</i>	PU / PFU	<i>jäne</i>	<i>joke</i>	<i>jalka</i>	<i>juye-</i>	<i>*-j-</i>	<i>kije</i>	<i>kuje</i>	<i>woje</i>
	magyar	jég	jó	gyalog	isz-		kígyó	háj	vaj
	vogul	l'än	jā	āj-	wāj				
	zürjén	jj	ju	ju-	kej (vj)		kőj (vj)	vjj	
	mordvin	jäj	jov	jalgo	jüä- (cs)		kuj	kuja	oj
	finn	jää	joki	jalka	juo-		kyy	kuu	voi

<i>*w-</i>	PU / PFU	<i>wire</i>	<i>wete</i>	<i>wäne</i>	<i>war3</i>	<i>waske</i>	<i>wiye-</i>	<i>wole-</i>	<i>wiñä</i>	<i>wuð'e</i>	<i>witte</i>
	magyar	vér	víz	vő	varjú	vas	visz-	vol-	öv	új	öt
	vogul	wür	wit	won (o)	urin	wes	wü-	āl-			ät
	zürjén	vir	va	jš	vaj-	vęł-			voń (vj)	vjł'	vit
	mordvin	ver	ved'	ov	varaka	viškä	vije-	ule-	üštö (cs)	od	vet'e
	finn	veri	vesi	vävy	varis	vaski	vie-	ole-	vyö	uusi	viisi
	nyenyec		wit	wij	warñäe					weše	wijä

<i>*-w-</i>	PU / PFU	<i>kiwe</i>	<i>puwe</i>	<i>tälwä</i>	<i>pilwe</i>
	magyar	kő	fa	tél	felhő
	vogul	küw	-pe	toal	pelän (o)
	zürjén	ki	pu	tel	pil
	mordvin	kev	pu (cs)	t'el'e	pel'
	finn	kivi	puu	talvi	pilvi
	nyenyec		pä		

	<i>*-ð-</i>				<i>*ð'-</i>	<i>*-ð'-</i>	
PU / PFU	<i>wið3</i>	<i>oða-m3</i>	<i>pað3</i>	<i>šiðä-m3</i>	<i>ð'öme</i>	<i>wuð'e</i>	<i>kað'a</i>
magyar	velő	áлом	fal	szív		új	hagy
vogul	wäläm	öläm	pal (o)	šäm	l'em		kül-
zürjén	vem	on	şęłem	l'em		vjł'	koł-
mordvin	ud'em	udomo	şed'ej	l'om		od	kado-
finn	ydin	pato	sydän	tuomi		uusi	katoa-
nyenyec	şej	t'ew	çäjje				

C) NAZÁLISOK

<i>*m-</i>	PU / PFU	<i>maksa</i>	<i>mekše</i>	<i>mene-</i>	<i>mete</i>	<i>miñä</i>	<i>muna</i>
	magyar	máj	méh	men-	méz	meny	mony
	vogul	majät	min-	miñ	man		
	zürjén	mus	moš	mun-	ma	moń	
	mordvin	makso	mekš	mie- (cs)	med'	mona	
	finn	maksa	mehiläinen	mene-	mesi	miniä	muna
	nyenyec	müd	miñ-	meje	mānī		

<i>*n-</i>	PU / PFU	<i>nime</i>	<i>näke-</i>	<i>nide</i>	<i>*ñ-</i>	<i>ñeljä</i>	<i>ñele-</i>	<i>ñöle</i>	<i>ñöle-</i>
	magyar	név	néz-	nyél		négy	nyel	nyil	nyal
	vogul	näm	ñäwl-	näl		ñil'ı	ñält-	ñel	ñälänt-
	zürjén	ñim	naal- (vj)	ñol'		ñjł-	ñıl		ñul-
	mordvin	l'em	ñeje-	ñed'		ñil'e	ñil'e-	nal	nola-
	finn	nimi	näke-	nysi		neljä	niele-	nuoli	nuole-
	nyenyec	ñim		nir'			ñälä-	-ñi	

D) LIKVIDA

<i>*l-</i>	PU / PFU	<i>le-</i>	<i>leme</i>	<i>lewe-</i>	<i>lewł3</i>	<i>lumi</i>	<i>*l-</i>	<i>l'upša</i>	<i>l'apć3</i>
	magyar	lesz	lé	lő-	lélek	lam			
	vogul	lām		lāw-	lel				
	zürjén	lo-	l'em	lij-	lol	lijm			
	mordvin	l'evks	l'em	lüe- (cs)	lov		l'aks	lavś	
	finn	lie-	liemi	lyö-	löyly	lumi		lapse (lp)	
	nyenyec						japta	lāpsā (tvg)	

E) TREMULÁNS

<i>*r-</i>	PU / PFU	<i>repo</i>	<i>rakka</i>
	magyar	ravasz, róka	rokon
	vogul	raw-	
	zürjén	ruć	
	mordvin	řivež	
	finn	repo	rakas

8. AZ ALAPNYELV JELLEMZÉSE

8.1. Az alapnyelvi mássalhangzórendszer

Zárhangok: p, t, k
 Réshangok: w, δ, δ', j, γ, s, s, š
 Affrikáták: č, č
 Laterálisok: l, l'
 Tremuláns: r
 Nazálisok: m, n, n̄, ŋ

8.2. Az alapnyelvi magánhangzórendszer

A) 1. szótagi magánhangzók

Wolfgang Steinitz (1944)
 teljes – redukált
 (k-i osztj. és cser. alapján)

u	i	i
o		e
ɔ	a	ä
ū	ü	ĩ

Erkki Itkonen (1946)
 rövid – hosszú oppozíció
 (lapp és balti finn alapján)

ū	u	ü	i	ĩ
ō	o		e	ē
	a		ä	

Magyarok (1970–)*
 csak rövid mgh.-k
 (ugor ny-k alapján)

u	i
o	e
a	ä

*Berezcki, Décsy, Hajdú, Honti, Rédei

UEW (1988)
 a) csak rövid mgh.

u		ü	i
o	ɛ		e
a			ä

UEW (1988)
 b) rövid – hosszú oppozíció

	u	ü	i	
ō	o		e	ē
	a		ä	

2. szótagi mgh.-k
 (E. Itkonen alapján)

	e
a	ä

	PFU	finn	magyar
u	sula-	sula-	olvad-
o	kota	kota	ház
ō	ńōle	nuoli	nyíl
a	kala	kala	hal
ü	süle	syli	öl
i	šilmä	silmä	szem
e	elä-	elä-	él-
ē	ńēle-	niele-	nyel-
ä	käte	käsi	kéz

8.3. Ragok és jelek az alapnyelvben

A) Névszói esetragok			magyar	vogul	mordvin	finn
Nominativus		*-Ø	-Ø	-Ø	-Ø	-Ø
Accusativus		*-m		-m	-ń	-n
Genitivus		*-n			-ń	-n
Locativus I.	(U)	*-nA	-n	-n	-na	-nA
Locativus II.	(FU)	*-ttA	-t/-tt	-t	-t	-t
Ablativus I.	(U)	*-tA			-dO	-tA
Ablativus II.	(Ug)	*-lA	-l	-l		
Lativus-Dat I.	(U)	*-ń			-ńeń	-n
Lativus-Prolat I	(U)	*-kA	-é	-iy	-v	-k-si
Lativus-Prolat II.	(FU)	*-j	-é	-i		-i

Írányhármasság

MAGY	honnan?	hol?	hová?
belső	elativus -ból/-ből	inessivus -ban/-ben	illativus -ba/-be
külső 1	delativus -ról/-ről	superessivus -n/-on/-en/-ön	sublativus -ra/-re
külső 2	ablativus -tól/-től	adessivus -nál/-nél	allativus -hoz/-hez/-höz

FINN	honnan?	hol?	hová?
belső	elativus -sta/-stä	inessivus -ssa/-ssä	illativus -Vn, -hVn, -seen
külső	ablativus -lta/-ltä	adessivus -lla/-llä	allativus -lle

	Honnan?				Hol?				Hová?						
	Elativus	Delativus	Ablativus	Egressivus	Locativus	Inessivus	Superess.	Adessivus	Lativus	Illativus	Sublativus	Allativus	Approx.	Termin.	Dativus
magy	+	+	+			+	+	+		+	+	+		+	+
vogul			+		+				+						
osztj			+		+				+				+		
zürjén	+		+	+		+				+			+	+	+
votják	+		+	+		+				+			+	+	
mord	+		+			+			+	+		+			
cser			+			+			+	+			+		+
finn	+		+			+		+		+		+			

FINN

MAGYAR

határozószó	rag	PFU	rag	határozószó
al-na > alla yl-nä > yllä	-s-nA > -ssA -l-nA > -llA, -nA	LOC *-nA	-bEn -On	benn, kinn
ku-ten, muu-ten		LOC *-t	-t/-tt, -nÖtt	itt, mellett, együtt
al-ta, luo-ta	-s-tA, -l-tA, -tA	ABL *-tA		
	-sen>-Vn, -len> lle	LAT *-ń		
minne, tänne	-k-si	LAT *-k	-bE, -rA, -nEk, -hOz, -ni	alá, mellé, haza, oda

B) Birtokos személyragok

		magyar	vogul	mordvin	finn
Sg1	*me	-m	-m	-m	-ni
Sg2	*te	-d	-n	-t	-si
Sg3	*se	-A	-te	-zO	-nsA
Du1	*men		-men		
Du2	*ten		-nen		
Du3	*sen		-ten		
Pl1	*mek	-nk	-w	-nOk	-mme
Pl2	*tek	-tOk	-en	-nk	-nne
Pl3	*sek	-Uk	-anəl	-zt	-nsA

C) Számjelek

Pluralis		magyar	vogul	mordvin	finn
Nom.	*-t		-t	-t	-t
függő esetek	*-j	-i			-i-
birtoktöbbsítés	*-n		-an	-n	(-n)
névmás	*-k	-k	-w	-k	
Dualis		magyar	vogul	mordvin	finn
Nom.	*-k		-iy		
névmás	*-n		-n		(-n)

D) Igei személyragok

		magyar	vogul	mordvin	finn
Sg1	*-me	-m	-m	-n	-n
Sg2	*-te	-d	-n	-t	-t
Sg3	*-se	-i	-te	-že	*-sen
Sg3	*-Ø	-Ø	-Ø	-Ø	-Ø
Du1	*-men		-men		
Du2	*-ten		-n		
Du3	*-sen		-ten		
Pl1	*-mek	-nk	-w	-ta-nok	-mme
Pl2	*-tek	-tOk	-n	-ta-do	-tte
Pl3	*-sek	-ik			*-set

E) Módjelek

		magyar	vogul	mordvin	finn
Indicativus	*-Ø	-Ø	-Ø	-Ø	-Ø
Imperativus	*-k	-j		-k	-k
Conditionalis	*-nek	-né	-nuw	-ńe	-ne

F) Időjelek

		magyar	vogul	mordvin	finn
Praesens	*-Ø	-Ø	-Ø	-Ø	-Ø
	*-k		-γ		
Praeteritum	*-ś		-s	-ś	
	*-j	-é		-i	-i

9. VIZSGATÉTELEK

1. A nyelvrokonság kérdései

- Miért nehéz az uráli (finnugor) nyelvek rokonságát bizonyítani?
- Hogyan keverednek össze a nyelvészet és társtudományai feladatai?
- Melyek a nyelvrokonítás nyelven kívüli mozgatórugói?
- Milyen módszerekkel dolgoznak a „déliabos nyelvészek”?
- A magyar mint ősnyelv
- A magyar nyelv tudománytalan rokonításai: magyar–hun, sumér, ótörök rokonítások
- A tipológiai és genetikai rokonság összekeveréséből származó problémák

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 29–35.

Csepregi Márta: Kérdések a nyelvrokonságról. In: Finnugor kalauz. Bp, 1998. 9–18

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Bp, 1981. 175–190.

Hajdú Péter: Új hazát találtak, őshazát kerestek. In: Uralisztikai olvasókönyv. Bp, 1981. 27–33.

Honti László (szerk.): A nyelvrokonságról. Az török, sumer és egyéb áfium ellen való orvosság. Bp, 2010.

Klima László: Magyarságtudatunk és a finnugor rokonság. In: Finnugor kalauz. Bp, 1998. 19–26

Maticsák Sándor–Dusnoki Gergely: Finnugor rokonságtudatunkról. In: Finnugor Világ VIII/3: 19–21. Bp, 2003.

Pusztay János: Az „ugor–török” háború után. Bp, 1977.

Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Bp, 1998. 47–110.

Róna-Tas András: A nyelvrokonság. Bp, 1978. 60–153, 298–302.

Zsirai Miklós: Őstörténeti csodabogarak. In: Uralisztikai olvasókönyv. Bp, 1981. 11–26.

2. Az uráli népek és nyelvek bemutatása

- Az uráli nyelvek földrajzi elhelyezkedése
- Az uráli nyelvek családfája (külső és belső nevekkel együtt)
- Az uráli nyelvek lélekszám szerinti csoportosítása
- Az államalkotó uráli népek nyelvi helyzete
- A kisebb uráli népek nyelvi helyzete, az orosz–finnugor együttélés jellemzői

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 20–23.

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Bp, 1981. 7–104.

Maticsák Sándor: A finnugor (uráli) népek helyzete Oroszországban. In: Debreceni Szemle 19/2: 160–169. Debrecen, 2011.

Pusztay János: Nyelvével hal a nemzet. Az oroszországi finnugor népek jelene és jövője 11 pontban. Bp, 2006.

Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Bp, 1998. 13–16.

Szanukov, Ksenofont: Oroszország finnugor népei. In: Nyelvrokonaink. Bp, 2000. 121–178.

3. A nyelvrokonság bizonyítékai

- Az összehasonlító finnugor nyelvtudomány kialakulása
- Mi a szabályos hangmegfelelések tendenciája?
- Hogyan épült fel az alapnyelvi szókészlet?
- Az alapnyelvi zöngétlen zárhangok megfelelői a magyarban és a finn nyelvben (szókezdő és szóközépi pozícióban; nazális és zárhang szóbelseji kapcsolata)
- Az ősmagyar spirantizáció előzményei
- A finnugor nyelvrokonság alaktani bizonyítékai

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 67–79.

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Bp, 1981. 109–115.

Honti László: A történeti-összehasonlító nyelvtudományról dióhéjban. In: A nyelvrokonságról. Az török, sumer és egyéb áfium ellen való orvosság. Bp, 2010.

4. Az uráli őshaza

- Az ázsiai elmélet
- Az életföldrajz felhasználásával alkotott hagyományos elmélet
- Hajdú Péter fanevek vizsgálatán alapuló elmélete
- László Gyula elmélete
- Az ugor őshaza

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 23–27.

Hajdú Péter: Uráli nyelvrokonaink. Bp, 1978. 45–60.

Klima László: Őshazáink, vándorlásaink. In: Finnugor kalauz. Bp, 1998. 27–35

Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Bp, 1998. 17–27.

5. Az uráli alapnyelv

- A névszók és igék elkülönülése az alapnyelvben
- A névmások az alapnyelvben
- A számnevek az alapnyelvben
- A névszói esetragok az alapnyelvben
- Az irányhármasság az alapnyelvben
- Az igerendszer az alapnyelvben

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 35–62, 80–97.

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Bp, 1981. 105–174.

Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Bp, 1998. 32–46.